

Slovo k povzbuzení na středu 21. dubna 2021, sv. Anselma z Canterbury
Biblická čtení: Sk 8,1b-8; Ž 66; Jan 6,35-40

Milé sestry, milí bratři,

pokračujeme v biblickém čtení na pokračování: V prvním čtení ze Skutků apoštolů slyšíme o pohřbu prvomučedníka jáhna Štěpána v Jeruzalémě (podle legendy byly jeho ostatky nejprve pohřbeny kdesi na Gamalielově pozemku, pak byly přeneseny do Jeruzaléma, později vyzdviženy a převezeny do Konstantinopole a odtud do Říma), dále o propuknutí pronásledování křesťanů (ze strany Židů) v celém okolí Jeruzaléma a také o prvním hlásání evangelia (jáhnem Filipem) mimo území Judska, konkrétně v Samařsku. V evangelijním úryvku podle Janova sepsání pokračujeme v četbě Kristovy řeči o chlebu života; zatím jsme v její první části, kdy sycení se tímto pravým Božím chlebem, Krista je především víra v něj a jeho následování, což je předpokladem jeho jezení a pití v eucharistii, do kterého celá řeč bude ve svém závěru ústít.

Bylo by jistě mnohé, o čem by bylo možné na základě dnešních biblických čtení rozjímat, ale zkusme – po velmi dlouhé době – zaměřit svou pozornost na světce, jehož památku dnes slavíme, na svatého Anselma z Canterbury (jak se obvykle dle svého posledního působišť uvádí) či Aosty (jak by zdůraznili Italové dle místa jeho narození).

Anselm skutečně pocházel z italské Aosty, kde se narodil kolem roku 1033 ve šlechtické rodině. Od dětství se chtěl stát mnichem, rodina však byla proti. Proto ve svých třidvaceti letech odchází z domova, překročí Alpy, přibližně tři roky putuje po Francii, zejména Burgundskem, aby nakonec (roku 1060) vstoupil do benediktinského kláštera Le Bec v Normandii. Tam stráví následných více než třicet let; pro své nadání a vzdělanost se stane brzy nejen vyhledávaným učitelem, ale pro ctnost svého života postupně převorem a nakonec dokonce opatem kláštera, a to velmi oblíbeným a ctěným. Nicméně roku 1093 – víceméně proti své vůli a na výslovné přání anglického krále Viléma II. Ryšavého – se stává arcibiskupem na uprázdněném stolci v Canterbury, čímž končí jeho šťastné klášterní období; jeho biskupská služba bude poznamenána papežským schismatem a stále trvajících vleklými spory o investituru. I proto bude muset po dvakráte strávit několik let v exilu (ve Francii). Po celou dobu však, vedle plnění svých pastýřských povinností, zůstane plodným intelektuálem. Roku 1009 umírá v Canterbury, pohřben je v canterburské katedrále (od roku 1372 je malý Anselmův ostatek i v pokladu svatovítské katedrály). Svatořečen pak je roku 1494, následně roku 1720 Klementem XI. prohlášen za učitele církve, a to (obojí) právem...

Anselmovo dílo není sice největší rozsahem (přesto čítá celou řadu traktátů a několik set dopisů), ale zato je o to větší svým významem; duchovním i intelektuálním. Ne nadarmo je svatý Anselm nazýván „otcem scholastiky“; ne snad ani tak pro obsah svého učení – jsme ještě před „znovuobjevením Aristotela“ a založením univerzit – ale především pro metodu svého myšlení a psaní, pro svou snahu jedno jasně odvodit od druhého a vše pak od prvního jistého, od Boha a bytí. Tím se prolíná teologie s filozofií, spiritualita s intelektem. Je to světlo (Anselmovy) křesťanské víry, které osvětluje veškeré (jeho) poznání, víra pak zase v poznání bytí a jeho metafyzických tajemství nachází své intelektuální odůvodnění. *Fides quaerens intellectum*, „víra hledající rozum“, tak může být Anselmovo myšlení charakterizováno. A ještě něco je pro ně příznačné: Anselm, často vyzván svými spolubratry mnichy, se vždy snažil předložit jeden jednoduchý, průzračný a všem pochopitelný argument (*unum argumentum*), aby se jím pokusil přiblížit i ta největší Boží tajemství; tajemství nutnosti Boží existence (o tom píše zvláště ve svém *Proslogion*), z toho vyplývající Boží Trojice (o tom zase čteme v *Monologion*), anebo proč Bůh „musel“ svět vykoupit křížem svého Syna (v *Cur Deus homo*).

Celé Anselmovo dílo by bylo bezpochyby hodné naší pozornosti; v mnohém je navíc mnohem modernější, aktuálnější a také čtivější, než by se mohlo zdát. My si nyní připomeňme jen

jeden moment, ale zato jeden z rozhodně nejnámějších a nejvlivnějších; Anselmův slavný „ontologický důkaz Boží existence“.

Formuluje jej zejména ve svém *Proslogion*, traktátu koncipovaném jako modlitba k Bohu (*proslogion* můžeme přeložit jako „promluva“ nebo „mluvení k“). Mohli bychom jej shrnout následujícím způsobem: Bůh (idea Boha) je nejvyšší dobro (idea nejvyššího dobra), nad které nelze nic většího myslet. Pokud je tomu tak, že nad něj nelze nic většího myslet, nemůže existovat pouze v intelektu, protože pak by bylo nad ně myslitelné ještě jiné, větší dobro, totiž takové, které by existovalo i mimo intelekt. Jelikož je ale nejvyšší dobro (Bůh) v naší mysli myšleno skutečně jako nejvyšší, musí proto bezpochyby existovat jak v našem intelektu, tak i mimo nás, ve skutečnosti.

Jedním ze základů Anselmova „důkazu“ je přesvědčení, že idea Boha (jakožto nejvyššího dobra, ale také nejvyšší krásy či plnosti) je každému člověku vrozená (je to *notio innata*) a stejně tak je vrozená i touha po tomto Bohu (*desiderium innatum*). To se projevuje mimo jiné tím, že idea Boha jako nejvyššího a nejjednoduššího dobra a touha po něm jsou všem lidem společné. Nicméně o (nutnosti) vrozenosti ideje Boha svědčí i její absolutní jednoduchost; Bůh je nejdokonalejší, a proto také nejjednodušší, nesložený, je plností bytí, je Bytím. V tom se liší od všech našich ostatních (poznáním světa) získaných představ, které jsou vždy nějak složené, neboť svět je složený z částí.

Tím také Anselm odpovídá na protiargument, který již v jeho době formuloval jistý mnich Gaunilo, že přeci z pouhé přítomnosti něčeho v lidském intelektu není možné ještě usuzovat nutnost jeho existence; takto si můžeme (vy)myslet například ztracený bájný ostrov (*insula oceani perditā*) a ještě to neznamena, že existuje.

Jenže to je něco jiného, říká Anselm: Idea Boha, nad kterou není myslitelné nic většího, se v mysli nachází jako jisté poznání, protože jeho obsah je všem poznávajícím lidem společný a zřejmý, ne jako ostatní poznání, jež je nejasné a pochybné; idea Boha se navíc týká absolutního a jednoduchého bytí, které nemá části a je celkem bytí i poznání, poznání této ideje nutně a neomylně reflektuje její bytí.

A v tom má Anselm pravdu...

Jeho „důkaz“, respektive racionální odůvodnění víry v Boha, i nám může být docela dobrou inspirací, povzbuzením ve víře. Přesvědčení, že myšlenka na absolutno přesahuje schopnosti omezeného lidského rozumu, a proto nemůže pocházet jen z něj, a přesvědčení, že tato myšlenka jako praintuice Boží existence je v lidstvu přítomná od jeho prvopočátků, neříkají přeci nic jiného, než co říkají mnozí i současní duchovní myslitelé: Že člověk prostě přirozeně tuší existenci Boha, někoho či něčeho nejvyššího nad námi, že po Bohu přirozeně touží, že v něm prostě je (tentokrát slovy svatého Tomáše Akvinského) *desiderium naturale videndi Deum* („přirozená touha spatřit Boha“). Proto když člověk najde vírou Boha, vše se i v jeho životě rozzáří, neboť najde toho, k němuž vše v jeho životě již jsoucí směřovalo, protože od něj pocházelo a pochází.

Kéž by se nám třeba i tato nepatrná a neumělá črta k velkému a krásnému Anselmovu dílu stala podnětem si třeba něco od něj opravdu přečíst...